

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr C. Bouma, Zwolle; Dr K. Fehrbach, Vreeland; Prof. Dr F. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Lee, 's Gravenhage; Dr J. W. Marnelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr D. Postma, Burgersdorp (Zuid-Afrika); Dr A. Ringnalda, Soerabaja; Dr J. C. Rullmann, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielinga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's Gravenhage.

Adres der Redactie:
Prof. Dr V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goez.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 30000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f1.50 en voor Ned.-Indië f1.80 — per jaar.
Advertentiën: 25 ct p. regel — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Ware en valsche „Mystiek“ in de zielszorg. IV. — Uit de Schrift: De meening des Geestes (Rom. 8:27). — Pop. Wet. Schetsen: Wetenschap en levenswijze. III. — Kerkelijk Leven: Modernistische geloofsbelijdenis. VI. Willem Prof. Dr J. H. Gunning Jr. — Literatuur en Kunst: De stil van Jhr Mr A. F. de Savornin Lohman. — Opvoeding en Onderwijs: Leerplicht. — Uit de Buitenl. Kerken: Persoonlijken. — Perschoon. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

WARE EN VALSCHE „MYSTIEK“ IN DE ZIELSZORG.

IV.

Vooropstellende, dat de titel van deze artikelreeks niet bedoelt een wetenschappelijke onderscheiding te geven, doch zich aansluit bij het al de praktijk opgekomen spraakgebruik, merken we op, dat in de praktische zielszorg, die door ongestudeerden dikwijls zonder eenige hulp van buiten, en ook zonder eenige voorbereiding vaak, verricht wordt, de onderscheiding tusschen ware en valsche „mystiek“ zeer moeilijk is. Alletijd factoren belemmeren vaak den praktischen zielezorger in de vaststelling van de diagnose reeds. Toch moet hij de valsche „mystiek“ kunnen onderscheiden van de zuiver-Christelijke; en daarom moet hij niet den psychologische experimenteelen weg volgen, om te weten, wat goed en valsche is in de „mystiek“, doch uit de Schrift en belijdenis allereerst het wezen der ware mystiek kennen.

Het woord „mystiek“, afgeleid van het Grieksche woord voor „sluiten“, duidt doorgaans een zichsluiten voor de van buiten komende invloeden en een zich-open voor het verborgen leven en zien van binnen. Tusschen de aanwending van het begrip „mysterie“ in de taal van het N. T. enerzijds en de overleerscheiding van het woord „mystiek“ in het menscheelk leven anderzijds, is verschil te constateeren. Deze laatste kiest haar uitgangspunt en vindt, bewust of onbewust, haar maatstaf in het subjectieve, de eerste in het objectieve. Ware, gezonde mystiek kent en beleeft de correspondentie tusschen object en subject, valsche mystiek verberkt die. Dit kenmerkend onderscheid valt o.m. aan te wijzen in de verhouding, die het leven van den geloovigen mensch heeft te erkennen tusschen to, Gods spreken en werken buiten ons en binnen in ons. Zo, Gods komst tot ons en ons wederkeeren tot Hem in het geestelijk verkeer met Hem en de betooning der gelooftzaamheid. Zo, Gods doorlopende openbaringen en verlossingswerk en ons momenteel daarin betrokken zijn. De ware mystiek volgt hierin nuwe wegen, de valsche mystiek verwingt de verhoudingen.

Hetzelfde gebeurt inzake de verhouding van den geloovigen individu tot de Christelijke gemeenschap. De ware mystiek, in samied voor Gods objectieve werk, weet de Kerk niet te kunnen missen, en weet zich getrokken in harmonische verhouding tot de Kerk, aan wie de (objectieve) „woorden Gods zijn toebetroefd“, in wie ook Gods objectieve werk zich openbaart, verheerlijkt, en door wie ook dat leven tot de ziel zelf komen moet. De valsche mystiek evenwel, eerst onbewust, straks in een soms aangenomen opzettelijke „houding“, verberkt den band met de Kerk als objectieve geloofsgemeenschap (en tevens geloofs-object) en doet dat meestal ook uit een zekere vrees voor de critiek en de correctieve kracht der Kerk. Zij wil niet door de gemeenschap worden gecorrigeerd. Vandaar een neiging tot een afwiegend veroordeelen van de Kerk; een neiging, die bij van origine „gereformeerde“ mysticiën te sterker zal zijn, om dat ze bij dezen een wapen van afkeer is tegen de onvleibourige, uit de belijdenis verstaandelijk bekende, gezonde, maar in het hart niet-aanvaarde correctieven, doch die ook in andere valsche of afwijkende mystiek, de Roomsche b.v., te constateeren valt.

Op nog twee punten valt hier te wijzen. De kwestie van handhaving of verbreking (al naar gelang we met ware of valsche mystiek te doen hebben) van de rechte verhouding tusschen object en subject brengt ons ook naar het terrein van verstand en gevoel. Hoe is in het godsdiensligk leven de verhouding tusschen verstand en gevoel? Op die vraag geven ware en valsche mystiek ieder weer een eigen antwoord.

Ik hoor hier al iemand tegenwerpen; maar dat

is toch door en door onjuist geredeneerd. Want verstand en gevoel — of hoe men zich dan ook uitdrukken wil — behooren beide tot het subject, tot den mensch zelf. Is het dan geen dwaasheid, hier eerst te reppen van de relatie tusschen het object (hetgeen buiten ons ligt) en het subject (ons eigen ontvangend en reproducerend bestaan)?

Wie op die manier mocht willen redeneeren, bedenke, dat ik hier nu niet spreek over de mystiek, gelijk zij zijn moest, doch over de mystiek gelijk zij bestaat. M.a.w. ik teeken geen mystieke figuren in de lucht, doch vraag alleen maar, hoe de mystieke mensch zelf redeneert, en met zijn eigen geestelijken voorraad opereert.

En, als we van dien kant de kwestie benaderen, dan komt wel degelijk de verhouding van object tot subject hier met recht ter sprake, ook in dit vierde punt van onze korte schets.

Immers voor de mystieke naturen van allerlei slag staat het natuurlijk zoo: dat het verstand de objectief gegeven waarheid Gods poogt te verstaan en te vermeesteren; en dat in de religie kennen Gods moet samenhang met beleven van God.

Maar daar komt al dadelijk de scheidslijn.

De gezonde mystiek wil het geopenbaarde (en dus gekende) beleven. Daarom wil zij tusschen „kennen“ en „beleven“ geen scheiding zien gemaakt, ook maar geen oogenblik. De daad van het kennen, den wil tot kennen, rekent zij zelfs tot de onmisbare acten en ontplooiingen van het leven.

Maar de tot afwijking neigende mystiek speelt tegen het „kennen“ het „beleven“ uit, en maakt hier een onderscheiding, die straks tot scheiding wordt. Zij creëert, tamelijk boosaardig, het dreigend en afstootend wangestricht van den „verstandschristen“, waarover — het zij toegegeven — dan soms de aldus gescholdene zich onchristelijk wrekt, door te smalen van den „gemoedschristen“. Die verstandschristen dan, zoo gaat de onzuivere mystiek voort, wil het kennen liever dan het beleven. Zij wil dat niet. En geen wonder, dat zij het niet wil. Want zij beseft het maar al te goed, dat het verstand, de „wetenschap“, in den bruiloftsroes der ziel de hinderlijke rol speelt van den nuchteren, altijd bij de pinken, altijd maar weer correctief optredenden „vriend van den bruidegom“; een vriend, die hem beter kent dan de bruid-ziel, een vriend, die hem in dat „kennen“ evenwel niet „troutwt“, en die met koele oogen, misschien wel met lichten spot, de beweeglijkheid, de onrust, het verlangen der bruid-ziel opneemt en critiseert. Daarom moet die vriend weg. Niet de nuchtere vriend van het volle daglicht, maar de bruid van het schemeruur wil den bruidegom — een bruidegom, waarvan deze zelfjes zich een beeld GEMAAKT hebben — voor zichzelf genieten; zij wil zich uit leven in het zich inleven in hem, althans in wat hij momenteel te geven heeft. Zoo wordt de valsche mystiek onbewuste vijandin van het verstand.

Natuurlijk wil de valsche mystiek dat volstrekt niet weten.

O neen, het is er ver van daan, dat ze zou toegeven, dat in deze schets ook maar een grein van waarheid zit. Wanneer predikant of ouderling in zijn werk zulke valsche-mystieke naturen ontmoet, en het verwijt tot hen zou richten,

dat het gevoel domineert boven het verstand, en dat men in deze kringen het verstand en zijn correctieven eigenlijk vijandig bejegt, dan is er geen sprake van dat men dit toegeven zal.

Evenals in het voorgaande artikel even ter sprake kwam, zoo is het ook nu weer hier: het ressentiment, dat in al deze valsche-mystieke naturen van gereformeerde origine of uit gereformeerde omgeving — de anderen blijven hier immers rusten — op te merken valt, is onvermijdelijk: men heeft het zoo heel anders geleerd, en men hoort het zoo telkens weer anders verzekeren. En — men voelt geen kans, die argumenten van eigen beter inzicht, of van de belijdenis der gemeenschap te weerleggen. Maar anderzids, toch wil men niet toegeven. Dus neemt men in zijn verlegenheid den kortsten, den (vleescheljk gesproken) veiligsten, doch in Gods oog den meest god-loozen weg te baat: men ontdrukt het debat door zijn anti-intellectueele houding juist den meest intellectueelen naam te geven. Wat, zoo heet het verontwaardigd, wat? zou ik het verstand haten? Mis, mannetje — het verkleinwoord hoort er bij — ik heb juist het WARE verstand. Want de valsche mystiek beroemt zich erop, een LEER te zijn, althans een LEER geleerd te hebben. Merkwaardig is, dat alle eeuwen door de valsche, dolende, soms hysterische mystiek meer dan iemand anders het woord „wijsheid“ in den mond neemt. Het is geen wonder ook; op die manier neemt men allen schijn van anti-wijsheids-gezindheid weg, en de critiek van het verstand wordt op zij gezet met een enkelen reuzenzwaai: wie critiseeren durft, heeft alleen maar de school der schriftgeleerden doorlopen, maar de leerlingen der mystieke wijsheid, die met de schriftgeleerden hebben afgerekend, hebben de „school van koning Jezus“ doorlopen. Ze spreken wel nooit van de „school van profeet Jezus“, maar kom, ze hebben dan toch een „school“. Neen, DE school. De school, niet van de „benedenkennis“, maar van de „bovenkennis“. Hun leer is geheimleer, maar een „leer“ is het dan toch zeker ook. En zoo komt het merkwaardige verschijnsel, dat juist de verstand-vijandige mystiek zich uiterst verstandelijk aan het werk zet. Men kan over Max Scheler — ik mag hem hier wel even noemen — zeer verschillend denken, en ik zou hem niet graag gereformeerd noemen; maar als ik zijn bewering, dat het ressentiment een heel voornamelijk functie vervult in den opbouw van menig stelsel, eens wil toetsen aan de praktijk, nu, laat mij het dan zacht mogen zeggen: dan schijnt de valsche mystiek voor haar deel hem van begin tot eind gelijk te geven. Wat is hier toch een uiterst intellectualistisch drijven! Wat laten de menschen zich hier gemakkelijk door een ijdel wan in slaap wiegen. Scheldende op „verstandswerk“, spinnen zij zelf, zoo verstandelijk mogelijk, een tot in de fijnste onderdeelen uitgewerkt beeld van den geestelijken mensch uit! Ze beschrijven haarlijf de „trappen“ des geestelijken levens. TRAPPEN. De indeeling wordt gedacht naar het schoolstelsel: klassen van lager en hooger wijsheid. Termen als „inleiden“, en „doorleiden“ komen uit eenzelfde gedachtengang. Typisch is de zin, uit het Hooglied ontvreemd: „Hij voert mij in het wijnhuis“. Wanneer eerst deze zin aan een ongeoorloofd vergoestelijkingswellust overgeleverd is, dan wordt vervolgens de ontwikkeling der dingen zoo: het wijnhuis,